

21. נותן טעם לפגם ב' – כלי שאינו בן יומו (סימן קג סע' ד, ה וסימן קכב סע'

א-ז וסימן קח סע' ג)

(1) מקורות הדין

● מחלוקת התנאים בנטל"פ והיחס לגיעולי גויים

ע"ז סז – 'זה הכלל וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל: הכי הלכתא... תניא: אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח - אסור, **דברי ר"מ**; **ר"ש אומר**: לשבח - אסור, ולפגם - מותר. מ"ט דר"מ? גמר מגיעולי עובדי כוכבים, גיעולי עובדי כוכבים לאו נותן טעם לפגם הוא? ואסר רחמנא, ה"נ לא שנא. ואידך? כדרב הונא בריה דרב חייא, דאמר רב הונא בריה דרב חייא: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלא לפגם הוא. ואידך? קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא (בתבשיל הבא אחריו ואפ"ה אסר רחמנא). ור"ש מאי טעמא? דתניא: לא תאכלו כל נבלה לגר¹ אשר בשעריך תתננה ואכלה - כל הראויה לגר קרויה נבילה, שאין ראויה לגר אינה קרויה נבלה. ור"מ? ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא. ור"ש? סרוחה מעיקרא לא צריכא מיעוטא, עפרא בעלמא הוא.

פסחים מדב, – ורבי עקיבא, טעם כעיקר מנא ליה? ... יליף מגיעולי נכרים, גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא - ואסור, הכא נמי - לא שנא. - **ורבנן**: גיעולי נכרים נמי חידוש הוא, דהא כל נותן טעם לפגם מותר, דגמרינן מנבילה - והכא אסור. - ורבי עקיבא - כדרב חייא בריה דרב הונא, דאמר לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא, הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא. ורבנן: קדירה בת יומא נמי לא אפשר דלא פגמה פורתא.

=> ביחס לשאלה האם נטל"פ אסור או מותר יש לנו שני מקורות סותרים:

גיעולי גויים, שציוותה התורה להכשיר כלים של גויים מהטעם הבלוע בהם כדי שלא יאסרו את המאכלים (שטעם כעיקר בגיעולי גויים דאו') אע"פ שלאחר יום הכלי נותן טעם לפגם.

נבילה, שנאמר "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה" – שאין ראויה לגר לא קרויה נבילה, ולומדים מזה שכאשר גוף האיסור בטל בתערובת וטעמו פוגם קצת את ההיתר הוא מותר, מפני שלא נהנה כלל מהאיסור כפי שלא נהנה מהנבילה (כפי שביארו לעיל הרשב"א והר"ן).

מתוך כך נחלקו התנאים:

ר"מ סובר נטל"פ אסור ולמד זאת מגיעולי גויים. ומהפסוק לגבי נבילה למד שרק אם היא סרוחה מתחילת ברייתה מותרת מהתורה, מפני שלא חל עליה שם איסור, אך נבילה שהייתה טובה ואח"כ נפגמה מאכילת אדם אסורה מהתורה, וממילא אין ללמוד מזה לאיסור טוב שנטל"פ.

¹ רש"י – גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ואוכל נבלות.

² מוכת שחין מחיים דהואיל ואיפגמא מקודם שבאה לידי נבלה לא חל שם נבלה עליה אבל היכא דאיסר מעיקרא תו לא פקע איסור משום פגם. רש"י.

ר"ש ור"ע סוברים נטל"פ מותר ולמדו זאת מנבילה, ואת דין גיעולי גויים נדחקו והעמידו³ בכלים בני יומם (שבשלו בהם באותו יום), אך כלים שאינם בני יומם נותנים טעם לפגם ולא צריכים הכשרה מהתורה. **והשיב ר"מ** שעדיין ר"ש לא ניצל מהקושי שבשיטתו, שהרי גם קדירה בת יומה א"א שהטעם הבלוע בא לא פוגם קצת את התבשיל.⁴

חכמים סוברים כר"ש שנטל"פ מותר ולומדים זאת מנבילה, אך לגבי גיעולי גויים סוברים שחידשה התורה שטעם איסור שנפגם בכלי אוסר.

● מאכלי גויים שבלעו טעם מכלים של גויים

1. ע"ז לה, ב – משנה. ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה: ... הפת והשמן שלהן... והשלקות (בישולי גויים)... וקורט של חליתית (מין פרי חריף חתוך ע"י סכין של גויים). **גמרא.** והשמן שלהן. שמן - רב אמר: דניאל גזר עליו, ושמואל אמר: ... זליפתן (פליטתן) של כלים אסורין אוסרתן. א"ל שמואל לרב: בשלמא לדידי דאמינא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן, היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ואמר, דריש רבי שמלאי בנציבין: שמן - ר' יהודה ובית דינו נמנו עליו והתירוהו - קסבר: נותן טעם לפגם מותר.

וכ"כ בע"ז לה, ב – אמר רב ששת: האי מישחא שליקא (שמן מבושל) דארמאי - אסור. אמר רב ספרא: למאי ניהוש לה? אי משום איערובי (שמן נתערב בו יין. רש"י) - מיסרא סרי (מסריה), אי משום בישולי עובדי כוכבים - נאכל הוא כמו שהוא חי, אין משום גיעולי עובדי כוכבים - נותן טעם לפגם הוא ומותר.

=> **ר' יהודה נשיאה** (נכדו של רבי) ובית דינו התירו שמן של גויים, מפני שטעמי האיסור הנפליטים מהכלים של הגויים נותנים טעם לפגם בשמן ונטל"פ מותר.

אך במשנה אסרו שמן של גויים, ומשמע שזה כדעת הסוברים נטל"פ אסור. ודרך אגב למדנו שסתם כלים של גויים אינם בני יומם.

2. וכ"מ מהגמרא בהמשך, שסתם כלים של גויים אינם בני יומם, ואם השתמש בכלים ללא הכשרה מ"ד אסור סובר נטל"פ אסור ומ"ד מותר סובר נטל"פ מותר:

ע"ז עה, ב – ת"ר: הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, דברים שלא נשתמש בהן - מטבילין והן טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י צונן, כגון כוסות וקתוניות וצלוחיות - מדיחין ומטבילין והם טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י חמין, כגון היורות הקומקמוסון ומחמי חמין - מגעילין ומטבילין והן טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י האור, כגון השפודין והאסכלאות - מלבנן ומטבילין והן טהורין. וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ושלא יגעיל ושלא ילבן - תני חדא: אסור, ותניא אידך: מותר! ל"ק: הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם - אסור, הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם - מותר.

3. וכן לגבי 'כוספן' (פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטים ואוכלים אותן) שהתבשל בכלים של גויים אמרו בגמרא שהאוסרים סוברים נטל"פ אסור, והמתירים סוברים נטל"פ מותר:

³ כ"כ ריטב"א (בחיידושיו ע"ז סז, ב) - רבי שמעון מאי טעמיה. פירוש מנא ליה לדחוקי קרא דכלי מדין ולאוקמי בקדירה בת יומא דוקא.
⁴ **ריטב"א ע"ז סז, ב – הר"ם** הלוי מטילטולה הקשה דאם כן כלי מדין למה נאסרו כלל דהא ודאי עבר עליהם לינה אחת אחר שלקחום, ועוד לשהינהו עד למחר דהא מדאורייתא קדירה דלאו בת יומא מותרת היא לכתחילה... וקבלת הגאונים ז"ל תורה היא, וכלי מדין הנה היו שם טפ נשים שהחיו להם שבשלו בקצתם והיו בני יומן. ואף על גב דאפשר למשהינהו עד למחר התורה אמרה ההכשר הצריך להם למי שבא לבשל ביומן.

ע"ז לחב – ת"ר: הכוספן של עובדי כוכבים שהוחמו חמין ביורה גדולה – אסור, ביורה קטנה – מותר. ואיזו היא יורה קטנה? א"ר ינאי: כל שאין צפור דרור יכול ליכנס בתוכה (שפיה קצר דבהא ודאי לא איבשל דבר טמא דניחוש לגיעולי עובדי כוכבים). ודלמא אדמויי אדמויה ועיילוה (נתחו את חתיכת האיסור לאברים והכניסוה ונתבשלה בו ועכשיו פלט הטעם בחמין הללו!) אלא, כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס בתוכה (ואין לך חתיכת איסור קטנה מזו). והתניא: אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה – מותר! לא קשיא. הא כמ"ד: נותן טעם לפגם אסור, הא כמ"ד: נותן טעם לפגם מותר.

מצד שני:

1. לכאורה קשה, שלפי המבואר לעיל משמע שהסיבה שאסרו במשנה שמן היא מפני שסוברים נטל"פ אסור, אך במשנה הבאה כתוב שדבש מותר ומבארים בגמרא שזה מפני שנטל"פ מותר:

ע"ז לטב – משנה. ואלו מותרין באכילה: ... הדבש... **גמרא**. דבש למאי ניהוש לה? אי משום איערובי (שמא עירב בו יין) – מיסרא סרי, אי משום בישולי עובדי כוכבים – נאכל כמו שהוא חי, אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומותר.

2. וכן לגבי איסור חילתית שחתכו בסכין של גויים המובא **במשנה**, מבארים בגמרא שאע"ג שהשמנונית של הסכין נטל"פ ונטל"פ מותר, בחילתית אסרו מפני שע"י החריפות הטעם הופך לשבח.

ע"ז לטא – והקורט של חילתית. מ"ט? משום דמפסקי ליה בסכינא; אף על גב דאמר מר: נותן טעם לפגם מותר, אגב חורפיה דחילתיתא – מחליא (ממתקו) ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור.

3. וכן מפורש לכאורה במשנה אחרת בע"ז שהתנא סובר נטל"פ מותר:

ע"ז סהב – משנה. יין נסך... נפל ע"ג תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהן בנותן טעם – אסור. ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה, ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאל לחכמים והתירום. זה הכלל: כל שבהנאתו בנותן טעם (שנהנה בטעמו של איסור) – אסור, כל שאין בהנאתו בנותן טעם – מותר, כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין. **גמרא**. מעשה לסתור? חסורי מיחסרא והכי קתני: אם נותן טעם לפגם הוא – מותר, ומעשה נמי בביתוס בן זונן וכו'.

(2) דעות הראשונים

נחלקו הראשונים בישוב הסתירה בין המקורות:

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סימן ריג) **בשם ר"י** – מעשה בא לפני ר"י בדבש שבשלהו במחבת בשר בת יומא והוריקהו חם בשל חלב בת יומא והתירו ר"י אף על גב דבת יומא היא דאשכחן דשמנונית בדבש נותן טעם לפגם אפי' הוי השמנונית בעין בשעה שנתערב כ"ש בקדרה בת יומא מדתנן פ' אין מעמידין (ל"ה ע"ב ול"ו ע"א) ואלו דברים של גוים אסורים וחשיב שמן... וא"ת תנא דמתני' דאסר ליה אמאי שרי בתר הכי דבש ומפרש ר"י דשמא לא הוי שמנונית שנבלע בקדירה נטל"פ אלא משום דסתם כלי גוים אינם בני יומא אבל אם מעורב בו שמנונית בעין נותן טעם לשבח הוא בשמן ובהווא נטל"פ הוא דפליגי. משום שהפגימה אינה אלא לפי שנשתהא יום אחד בקדירה אבל בדבש הוי נטל"פ לגמרי אפי'

מתערב בו שמנונית של גיעולי גוים בעין או מבשר או מחלב הוי נטל"פ והיינו הא דאמר בפסחים (מ"ד ע"ב) ורבנן גיעולי גוים חידוש היא דאלו בכל התורה כולה נטל"פ מותר [כנבלה] והכא אסור. ותימא לר"י אי נטל"פ בכל התורה כולה מותר למה הכא אסור ונראה לר"י דה"ק נטל"פ מתחלתו בעלמא מותר דגמרי' מנבלה דפוגמה מתחלתה ומותרת הכא חידוש הוא ומשום דתחלתו היה משביח אסור אף על גב דהשתא מיהו אינה אלא לפגם וּכְרַבְנֵן דר"ע קיי"ל והלכתא היכא דהוי פוגם מעיקרא כנבילה מוסרחת דנטל"פ מתחלתו מותרת ומהאי טעמא מותר זה הדבש.

=> תירץ שהתנא של המשנה בע"ז סובר כחכמים שדווקא במאכלים שמתחילתו נותן טעם לפגם - מותר, אך דבר שנותן טעם לשבח ובגלל בליעתו בכלי נעשה נותן טעם לפגם - אסור, לכן כלי שאינו בן יומו אסור. לכן דבש מותר מפני שבשר ושומן - נותנים בו טעם לפגם מצד עצמם ולא בגלל שנפגמו בכלי, אך לגבי שמן מצד עצמם הם נותנים בו טעם לשבח, ורק אם נבלעו בכלי נותנים טעם לפגם, שסתם כלים של גויים אינם בני יומם, ולכן אסור.⁵
ופסק כחכמים.

וכן תירץ הסמ"ג (לאיון קמח) את הסתירה, אך לדעתו הלכה כר"ש.

תוס' (ע"ז לו, ד"ה 'בשלמא למ"ד') - קשיא אי ס"ל לתנא דמתני' דנותן טעם לפגם אסור תקשי הא דאמר לקמן (דף לט:): גבי דבש למאי ניהוש אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומה בכך הא תנא דמתני' מיסר קא אסר לכך נראה לר"י דשמואל נמי ס"ל דכי גזור ב"ש וב"ה על השמן משום חתנות גזור ומיהו משום דלא שייך בה חתנות כ"כ כמו ביין הוצרך להם סעד בזליפתן של כלים אסורין אף על גב דאינהו סבירא להו בעלמא נותן טעם לפגם מותר וכן סובר שמואל שמכח שני הטעמים גזור אף על פי שאין די בכל אחד לבדו. ובע"ז לח, ב, ד"ה 'אי משום' כתב - אי משום גיעולי עובדי כוכבים נטל"פ מותר - משמע דהכי הלכתא (כר"ש)... מיהו מדבש דאמרינן לקמן (דף לט:): נותן טעם לפגם מותר אין ראייה (שהלכה כר"ש שנטל"פ מותר גם בכלי שאינו בן יומו) דשאני התם דפוגם אפילו בעין אבל שמן כשהוא בעין ה"ל לשבח ואפ"ה לפגם מותר... וקיי"ל נמי דסתם כלי עובדי כוכבים אינן בני יומן מדשרינן מישחא שליכא ושמן וחילתית נמי שרי אי לא דחורפיה מחליא ליה וכן פוסקים רש"י ור"ת והר"י דסתם כליהם אינן בני יומן.

=> התנא של המשנה בע"ז סובר כר"ש שגם בכלים נטל"פ מותר, והטעם העיקרי לאיסור שמן הוא מחשש חתנות בצירוף שיש בזה גם טעם פגום של איסור. וכן הלכה, מפני שכך מוכח מדברי רב ספרא שאמר כדבר פשוט וברור שנטל"פ בכלים מותר ('האי מישחא שליכא דארמאי - אסור. אמר רב ספרא: למאי ניהוש לה?... אי משום גיעולי עובדי כוכבים - נותן טעם לפגם הוא ומותר'). אמנם לגבי דבש של גויים מותר אף לדעת חכמים, מפני שאפילו בשר בעין פוגם אותו.
 וגם הוא סובר שסתם כלים של גויים אינם בני יומם. וביאר תוס' שם - והיינו טעמא לפי שהוא ספק ספיקא ספק נשתמשו בו היום או אתמול ואפי' נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו דבר שהוא פוגם בעין או דבר שאין נותן טעם. וכ"כ רא"ש (ע"ז ב לד, לה).⁶ וכתב הטור (יו"ד קכב) - ולפי זה ה"ה נמי כלים שלנו שהוא ספק ספיקא תלינן להקל.

רמב"ם (מאכ"א יז) - ב. ולא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה בלבד הואיל ועדיין לא נפגם השומן שנבלע בקדרה ומדברי סופרים לא יבשל בה לעולם, לפיכך אין לוקחין כלי חרס ישנים מן העכו"ם שנשתמשו בהן בחמין כגון קדרות וקערות לעולם, ואפילו היו שועין באבר, ואם לקח ובישל בהן מיום שני והלאה התבשיל מותר... יח. פולין ואפונין ועדשים וכיוצא בהן ששולקין אותן העכו"ם ומוכרין אותן אסורין משום בישולי עכו"ם במקום שעולין על שלהן מלכים משום פרפרת, ומשום גיעולי עכו"ם בכל מקום שמא יבשלו אותן עם הבשר. או בקדרה שבישלו בה בשר וכן הסופגנין שקולין אותן

⁵ צ"ע כיצד יתירץ את הגמרא לגבי חילתית.

⁶ רא"ש שם לה - וא"ת וליטעמיה קפילא. וי"ל כיון דספק ספיקא הוא לא הטריוחו חכמים להטעימו לקפילא.

העכו"ם בשמן אסורין אף משום גיעולי עכו"ם. ובפרק ג הלכה טז כתב – החמאה שבשלו אותה עכו"ם אסורה משום גיעולי עכו"ם. ודייק ב"י יו"ד קכב – ומדברי הרמב"ם נראה שהוא סבור שסתם כלים של גוים הן בני יומן.⁷ ולגבי היתר שמן ודבש של גוים כתב הרמב"ם (מאכ"א ז') – כב. שמן של עכו"ם מותר, ומי שאוסרו הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו, ואפילו נתבשל השמן הרי זה מותר, ואינו נאסר לא מפני בישולי עכו"ם מפני שנאכל כמות שהוא חי, ולא מפני גיעולי עכו"ם מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו. כג. וכן דבש של עכו"ם שנתבשל ועשו ממנו מיני מתיקה מותר מטעם זה.⁸

=> הלכה כר"ש שכלי שאינו בן יומו לא אוסר. אך סתם כלים בני יומם, ואעפ"כ התירו את השמן והדבש מפני שבשר פוגם שמן ודבש.

● סיכום השיטות

1. נטל"פ בכלי שאינו בן יומן: לדעת ר"ה (סמ"ג, תוס', רא"ש, רמב"ם, רשב"א וטור) הלכה כר"ש ומותר. ולדעת ר"י הלכה כחכמים ואסור.
2. סתם כלים: לדעת ר"ה אינם בני יומם. ולדעת הרמב"ם בני יומם.
3. מוסכם שבשר פוגם דבש, ונחלקו לגבי שמן: לדעת ר"ה בשר לא פוגם, ולדעת הרמב"ם בשר פוגם.

(3) פסיקת האחרונים

שו"ע קג,ה – כל קדרה שאינה בת יומא חשיבה טעמה לפגם, ואינה אוסרת. **ובשו"ע קכב** – ו. סתם כלי עו"ג הם בחזקת שאינם בני יומן, לפיכך אם עבר ונשתמש בהם קודם הכשר, התבטל מותר. ז. כשם שסתם כלים של עובדי כוכבים אינם בני יומן, כך סתם כלים שלנו בחזקת שאינם בני יומן.⁹

● האם בשר פוגם שמן ודבש?

לגבי שמן נחלקו:

לדעת הרמב"ם בשר פוגם שמן. **וכ"כ שו"ע קג,ד**, **וכ"מ מרמ"א**.
אך לר"ה גם בשר לא פוגם שמן. **וכ"כ ש"ך** (קג,ד).

מוסכם שבשר פוגם דבש, אך נחלקו איזה דבש הבשר פוגם:

⁷ המשך דבריו – ולפי זה מה שכתב שם בסמוך (הכ"ד) כוספן של גוים שהוחמו מותר מפני שנותן טעם לפגם הוא לא משום דסתם כלים של גוים אינם בני יומן קאמר אלא מפני שהבשר פוגם את הכוספן ומסריחו וכדרך שכתב בשמן ודבש... ולפי זה מה שכתב שם (ה"ד) גבי לוקח כלים מן הגוים וכולן שנשתמש בהם עד שלא הרתיח ועד שלא הדיח ועד שלא הלבין מותר שכל השומן שבהם נותן טעם לפגם הוא כמו שביארנו צריך לומר דבששיהן עד שאינם בני יומן מיירי וכן צריך לומר על כרחך לדעת האומרים דסתם כלים של גוים חיישינן להו לבני יומן... אבל מצאתי שכתב הרשב"א בתשובה (ח"ג סימן רמו) שטעמו של הרמב"ם בכוספן של גוים הוא משום דסתם כלים של גוים אינם בני יומן... אבל ההיא דחמאה שבשלו אותה גוים אסורה משום גיעולי גוים אינו יודע ליישבה לפי דרך זה.

⁸ **וכתב ב"י** – ונראה שהוא ז"ל מפרש שמה שאמרו בפרק אין מעמידין גבי שמן (לח): וכן גבי דבש (לט): למאי ניחוש ליה **אי משום איערובי מיסרא סרי דאיערובי בשר בהדיהו קאמר**. אבל רש"י פירש באיערובי דגבי שמן (ד"ה איערובי, וכן גבי דבש ד"ה איערובי) דהיינו איערובי יין.
⁹ ונימק ב"י קכב – לענין הלכה נקטינן כדברי כלל הפוסקים שסוברים דסתם כלי גוים אינם בני יומן וכן המנהג.

שו"ת מהרי"ל (החדשות סימן פא) הסתפק בזה – עכברא בדובשא אפי' אם נכבש שם מעת לעת הלא כתב ר"י בתשובה, **והיא במרדכי** (ע"ז תתלו) דאפי' שמנונית בעין הוי טעם לפגם בדבש. אמנם אהא לא סמכינן דעובדא הוי במחבת בת יומ' שבשלו בה דבש ושמא היה משקה דבש שקורין בל"א מעט"א ובהכי איירי נמי מתנ"ל דשריא דבש¹⁰... אבל המיימוני (הרמב"ם) כתב... דבש סתמא... וכדי הוא לסמוך עליו.

אך במרדכי (ביצה תרעד) – אם נמצא בדבש חתיכה של נבילה אסור כל הדבש דכבוש ג' ימים (כשיטתו בדין כבוש) הרי הוא כמבושל. **ע"כ**. לכאורה סותר את עצמו שהרי כתב בע"ז (תתלו) שבשר נטל"פ בדבש. **וכתב דר"מ** (קג,א) – דתשובת ר"י מיירי במשקה הנעשה מדבש אבל בדבש עצמו יכול להיות דהוי לשבח ומעתה... מיושב מרדכי דביצה דהתם מיירי דבש עצמו. **וכתב בהג"ה** (קג,ד) – ויש אומרים דבש אינו פוגם דבש עצמו, רק משקה הנעשה מדבש ובמקום שאין הפסד גדול, יש להחמיר. **וכ"פ ט"ז** (ותמה על הרמ"א מדוע הקל במקום הפסד גדול).¹¹

אך בשו"ע סתם וכתב כלשון הרמב"ם שבשר פוגם דבש.¹²

● **בשר או חלב עם יין**

הג"א – חלב¹³ ובשר נבילה שנפל ליין א"צ ס' דהוי נותן טעם לפגם. **הובא בב"י**, **וכ"כ רמ"א**.

(4) מהו כלי שאינו בן יומו. סעיף ה

רש"י 'בת יומא' – שבישיל בה עובד כוכבים היום, אבל בישיל בה אתמול כבר הפיג בה טעמו בלינת לילה ושוב כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם. **וכ"פ ר"ת** (הובא בתוס') **וכ"מ מהר"ן**. **וכתב תוס'** – ודוקא שעמדה כל הלילה בלא בישול שאין ידוע מה גורם להפיג הטעם תחלת הלילה או סופו או כולו אבל מעת לעת לא בעינן.

¹⁰ וכ"כ רא"ש ע"ז ב, טו – דבש דמתניתין היינו משקה שעושה מדבש, מדקאמר עלה בגמרא אי משום בשולי עובד כוכבים וכו'.
¹¹ אמנם הב"ח כתב ליישב את הסתירה בדברי המרדכי בדרך אחרת – הא דכתב המרדכי פ"ב דביצה וז"ל על כן אם נמצא בדבש חתיכה של נבילה אסור כל הדבש דכבוש ג' ימים הוה כמבושל צ"ל דלא נחית התם לפרושי דשמנונית בדבש הוי נותן טעם לשבח אלא עיקרו בא להורות דין כבוש שאינו אלא בג' ימים אבל מה שהנבלה אוסרת הדבש אינו מפני שנ"ט לשבח דודאי נ"ט לפגם הוא.
¹² ב"י – ואני תמה שהרי העולם מבשלים דבש עם הבשר והוא משובח מאד, ושמא י"ל שעל ידי התבלין והבצלים הוא משביח אבל אילו היו בשר ודבש לבדם היו פוגמין. **אך כתב הב"ח** – לא משמע הכי מדברי הרמב"ם אלא נ"ל דכשהתבשיל הוא בשר ומשימין בתוכו דבש וחומץ ושאר דברים מתבלין הדבש הוא משביח את הבשר כי עיקר התבשיל הוא הבשר והדבש עם דברים אחרים מתקן הבשר שיהא מוטעם ומשובח אבל כשמבשלין הדבש ועושין ממנו מיני מתיקה אפילו עם דברים אחרים הוא פוגם את הדבש דשמנונית בדבש נט"ל הוא דהעיקר הוא הדבש.

¹³ נחלקו האם הכוונה לחלב או חלב:

תו"ש ונ"ב – חלב.

פמ"ג – חלב.

בית יהודה – שניהם נותנים טעם לפגם ולא כתבו הפוסקים רק חלב סתם ולא פירשו דשניהם שווים בזה.

רשב"ם (הובא בהג"א) – ואיזו היא קדירה שאין בת יומא דהיינו קדירה ששהתה מעת לעת. **וכ"פ טור**, **וכ"מ מרא"ש** ו**תרומה**. **וכתב ב"י** – והכי הוי סוגיין דעלמא (כלומר כך מקובל להורות). **וכ"כ בשו"ע** קג,ה לגבי איסורים ובסימן צג לגבי בשר וחלב.¹⁴

● **כלי הבלוע בשר וחלב, ממתי מחשבים מעת לעת. צד,ג**

שו"ע צד,ג, לגבי כף חלבית שתחב אותה בקדירה של בשר תוך מעת לעת – אסורה בין עם בשר בין עם חלב לפי שהיא בלועה מבשר בחלב, ואפילו בדיעבד אוסרת כל זמן שהיא בת יומא.

ש"ך צד,י 'כל זמן שהיא בת יומא' – פי' משעת התחיבה (בפעם השניה - בבשר) אפילו אינה בת יומא משעה שבישל בה חלב. **וכ"מ מאו"ה ודר"מ**.

ב"ח – פירוש שעדיין הוא תוך מעת לעת לתשמיש הראשון (חלב), אבל אם הוא לאחר מעת לעת לתשמיש הראשון אע"פ שהוא תוך מעת לעת לתשמיש השני (לתחיבה בבשר) אינו אוסר.

(5) טיחת האיסור שעל פני הכלים. סעיף ה

ע"ז לט,א – והקורט של חילתית (של גויים אסור). מ"ט? משום דמפסקי ליה בסכינא; אף על גב דאמר מר: נותן טעם לפגם מותר, אגב חורפיה דחילתיתא – מחליא (ממתקן) ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור. <= משמע שהשמנונית שעל פני הסכין נפגמת.

ע"ז עה,ב – ת"ר: הלוקה כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, דברים שלא נשתמש בהן - מטבילין והן טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י צונן - מדיחין ומטבילין והם טהורין; דברים שנשתמש בהן ע"י חמין - מגעילין ומטבילין והן טהורין... דברים שנשתמש בהן ע"י האור... מלבנן ומטבילין והן טהורין. וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ושלא יגעיל ושלא ילבן - תני חדא: אסור, ותניא אידך: מותר! ל"ק: הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם - אסור, הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם - מותר (כיוון שסתם כלים של גויים אינם בני יומם).

<= משמע שאם לא הטביל כלי של גוי והשתמש בו, אם ידוע שהכלי בן יומו - התבשיל אסור, ואם לא יודע אם הוא בן יומו מותר, כיוון שסתם כלים של גויים אינם בני יומם. וקשה מדוע אם לא הטביל את הכלי מה שבישל בו אסור? אלא ע"כ הכוונה היא להדחה. שאם לא הדיח בבן יומו אסור ובאינו בן יומו מותר. וגם הטיחה שעל פני הכלי נפגמת.

וכ"כ רמב"ן (חידושויו שם) – והא דקתני שנשתמש בהן עד שלא הטביל... שלא הדיח קאמר, דומיא דמתניתין דקתני את שדרכו להטביל יטביל דהיינו הדחה... שטיחת האיסור שעל פניו נתעברה צורתה והוה ליה נותן טעם לפגם. תדע דלא קתני עד שלא הטביל ולא הדיח אלמא האי טבילה הדחה היא, והפירוש הזה נראה ומכוון בלשון הגמ'. **וכ"פ רמב"ם מאכ"א**

¹⁴ **חוות יאיר** (הובא בפת"ש צג,ה וצד,ב) – אם הקדרה התחילה לבלוע ע"י בישול לא אמרין דבולע והולך אפילו אחר שנצטנן וצריך מעל"ע אחר שהורק מתוכו, אלא חשבינן מעל"ע משעה שבא לגדר פושרין.

יז,ד – כולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח או עד שלא הדיח ועד שלא הלבין ועד שלא הטביל מותר שכל השומן שבהן נותן טעם לפגם הוא. וכ"מ מתוס' ע"ז סו,ב (לגבי דין המרדה שמובא לקמן).

אך רשב"א (תוה"א ד,ד) **כתב** – הראב"ד ז"ל וכן רבותינו בעלי התוספות סבורין שלא אמרו כשאינו בן יומו נותן טעם לפגם אלא באיסור הבלוע אבל מה שהוא בעין על פני הכלי הרי הוא כחתיכת האיסור שאינו נפגם שלא לאסור תערובתו בשעבר יומו. ולפיכך אם נשתמש בו עד שלא הדיח אפילו למאן דאמר בעלמא נותן טעם לפגם מותר הכא אסור דאין כאן פגם כלל. ופירש הראב"ד ז"ל עד שלא הטביל טבילה ממש ולא מדוקא נקיט ליה. ומסתברא ודאי כדבריהם...¹⁵

אלא שקשה לי קצת הא דאמרינן בע"א פרק אין מעמידין קורט של חלתית... אלמא אפילו בסתם סכינין ששמנינות קורש על פניהם שייך נותן טעם לפגם. ותירץ לי מורי הרב ר' יונה ז"ל דהתם בקורט של חלתית הנמכר בחנות וחנוני מקנה הוא כדי להשביח כליו ומקחין ולומר דאפילו הנמכר בחנות דליכא משום שמנינות הקורש דחנוני מקנה ליה לסכיין וליכא אלא משום נתינת טעם של גיעול הסכיין אסור דחורפא דחלתית מחליא ליה. וכ"פ טור (יו"ד קכב).

=> נחלקו מה דין טיחת האיסור שעל פני כלי שלא הודח, **לדעת הרמב"ם ורמב"ן** דינה כאיסור הבלוע שנפגם לאחר מעת לעת, **אך לדעת רשב"א וטור** דינה כאיסור עצמו שלא נפגם לאחר מעת לעת. וכ"פ שו"ע (קג,ה) **תו"ח** (פה,כא) **יש"ש** (חולין ח,סד), **יש"ך** (קג,טו) ו**ט"ז** (קג,ח).¹⁶

● האם מספיק שיהיה פי שישים כנגד טיחת האיסור?

או"ה (לג,ב) – סגי כשיש ששים בתבשיל שני לבטל אותו הליכלוך בעין שעליו. וכ"כ רמ"א, וכ"מ מרשב"א ושו"ע **צה,א** (שפסק כרשב"א), וכ"פ ש"ך.¹⁷

יש"ש – לא נ"ל להקל בזה, כי אין לעמוד על הדבר, ומשערינן נגד הקדירה כולו, וזו א"א שיהא ס' במאכל שבקדרה נגד כל הקדרה, ועוד נ"ל, מאחר דאיכא ממשות בעין, אז הטעם שבקדירה בן יומו, אינו נותן טעם לפגם, והוי הכל טעם של ממש.

או"ה שם – ומסתמא סתם תבשיל לקדירה יש ששים בתבשיל נגד ליכלוך מרק שע"ג דפנותיו ומספיקא לא אמרינן שהיה בהן בנ"ט. וכ"פ מנחת יעקב (נז,יא), פמ"ג (שפ"ד צה) ויבי"א (ד יו"ד ה).¹⁸

¹⁵ המשך דבריו – וכדמוכח שמעתא דצנון וליפתא וסילקא שחתכו בסכין דפרק כל הבשר וכדכתיבנא לעיל בשער הראשון של בית זה בתחילתו דטעמא דהתם משום שמנינות הקורש על פני הסכין וכן פירש שם רש"י ז"ל וכן עיקר.

¹⁶ **חידוש ערוה"ש קכב,ח** – ויראה לי דאפילו לדעת הטור והש"ע דכשאינה רחוצה לא הוי נותן טעם לפגם הטיח שעל פני הקדירה מבפנים אינו אלא דווקא טיח ממש שיש בו שמנונית כגון שצלו בקדירה בשר שמן הרבה וכיוצא בזה אבל כגון בישולים שלנו שהעיקר הוא מים וגרויפין או תפוחי אדמה או לביבות ובשר בה מעט וכן במאכלי חלב אף שהקדירה אינה רחוצה מ"מ מה שעל פני הדופן אין בזה ממש כלל וכמעט שאינה ראיה לאכילה ולכן יש לחושבה נותן טעם לפגם לאחר מעת לעת בכל ענין [כנלע"ד ובפרט שלדעת הרמב"ם ועוד פוסקים גם טיח גמור הוי נותן טעם לפגם כמ"ש].

¹⁷ פת"ש – ולא אמרינן בזה איסור דבוק דמיד שבא לתבשיל נמחה האיסור בתבשיל וכמ"ש הש"ך לעיל סי' ס"ט ס"ק ל"ה גבי מלח שעל החתיכה. ע"כ. נראה שמדבר בכלי חרס שלדעת הרמ"א בסימן צח, גופו נעשה נבילה.

¹⁸ אך הפר"ת (ס"ק ג) שכתב שיש בזה ספק.

(6) שימוש בכלי שאינו בן יומו לכתחילה

עבודה זרה עה,ב – אמר רב חייא בריה דרב הונא: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא. מכאן ואילך לישתרי! גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא.

=> חכמים אסרו להשתמש בכלים שאינם בני יומם לכתחילה גזרה משום כלים בני יומם, ובדיעבד אם השתמש התבשל מותר.¹⁹

כתב הרשב"א (תה"ק ד,ד) – קדירה שבישל בה בשר אסור לאכול בה חלב אעפ"י שאינה בת יומה ואף על פי שכשבלעה היתירא בלעה ונפגם קודם שיבא לידי איסור בשר בחלב דכל שבלע מן השבת אעפ"י שחזר לפגם בתוך דופני הכלי רואין אנו אותו כאילו עומד בשבחו שלא להתירו לכתחילה מיהא. וקדירות בפסח יוכיחו שאם אתה אומר כן כלי שנשתמש בהן חמץ קודם הפסח יהיו מותרין בפסח שהרי מן ההיתר בלעו ועד שלא הגיע הפסח חזר החמץ להיות פגום ואמאי אסורין בפסח אלא ודאי כל שבלע מן השבת לעולם אסור להשתמש בו לכתחילה עד שיגעיל את שדרכו להגעיל וילבן את שדרכו ללבן.

וכ"כ שו"ע קכב,ב – קדירה שאינה בת יומא, דהיינו ששהתה מעת לעת משנתבשל בה האיסור, הוא נותן טעם לפגם ואפילו הכי אסרו חכמים לבשל בה, לכתחלה, גזירה אטו בת יומא; בין שבלועה מאיסור ובא לבשל בה היתר, ובין שבלועה מחלב ובא לבשל בה בשר, או איפכא.

ואם יש ספק אם עבר מעת לעת, **כתב בשו"ת יביע אומר** (ז"י"ד ו) – נראה שמאחר שרש"י ור"ת והרמב"ם ורבינו שמשון והרשב"א והמהר"ם חלאוה והמאירי והר"ן והריטב"א ומהרי"ל כולוהו ס"ל דלינת לילה פוגמת, אף דלדינא נקטינן כפסק הטור ומרן הש"ע דבעינן מעת לעת, מ"מ בהצטרף ספק נוסף חזי לאצטרופי להתיר מטעם ספק ספיקא, ולכן בנידון שלנו שיש ספק אם בישול הבשר היה בתוך מעת לעת משעת בישול החלב, או אחר מעל"ע, הרי יש כאן ס"ס להקל, שמא נתבשל אחר מעל"ע והו"ל נותן טעם לפגם דשרי, ואת"ל בתוך מעל"ע שמא הלכה כרש"י ור"ת וסיעתם שלינת לילה אחד בלבד פוגמת. וכבר מצאנו למרן הבית יוסף (ס"ס קג) שהתחשב בסברת ר"ת בזה...

¹⁹ תוס' שם עו,א 'מכאן ואילך' – ויש לתת טעם מה ראו להתיר המאכל ולאסור הקדירה? לפי שהקדירה היה בה איסור גמור תחלה אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם. וכ"כ רא"ש ורשב"א. הובאו בב"י צד,ד.

ע"ן בתחילת דין ריחא, שנחלקו לגבי מאכל שחכמים התירו אותו רק בדיעבד, האם לקנות אותו מגוי נחשב לכתחילה או בדיעבד, **שלדעת מהרי"ל** נחשב לכתחילה ואסור, וכ"כ רמ"א. **ולדעת ב"י** נחשב דיעבד ומותר (וכ"מ משע"ד נט שהובא בב"י עמ' רלב). **אמנם כתב בתו"ח** שאע"פ שטוב להחמיר לגבי ריחא המנהג להקל לקנות מן העכו"ם דברים המבושלים בכליהם שאין בהם משום בישולי עכו"ם הואיל וסתם כליהם אינן בני יומא ואע"ג דנותן טעם לפגם לכתחלה אסור לא חשבינן הקנייה לכתחלה.

מים שהתבשלו בסיר של איסור שאינו בן יומו: או"ה – נוהגין שלא להשתמש במים לכתחילה לשום דבר דהא בלעי עתה מפגם בשר בחלב, ובמים גרידא אין שייך דיעבד כמו בתבשיל, שהוא דבר חשוב והתורה חסה (על ממונם של ישראל). וכ"כ רמ"א **צה,ג**.

שע"ד – במחבת או יורה של גוי שיש בהן נותן טעם של איסור ונכנס טעמו של איסור במים אסור לכתחילה ללוש פת במים שנתחממו בהם אף על גב דסתם כלים של גוים אינן בני יומן מכל מקום אסור ללוש פת בבתינו מן המים שחממו בהן דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה, אבל לאכול מפת של גוי מותר דהיינו דיעבד. **הגש"ד** – דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה משום שעדיין לא התחיל הנאתן שהרי לא הוחמו לשתיה אלא לאפייה ולענין זה הוי לכתחילה. **הובאו בב"י ובתו"ח. כתב מנח"י** (הובא בפת"ש ה) – היה נראה לי (מדברי השע"ד) היינו בלא הוחמו לשתיה, משא"כ בהוחמו לשתיה, אבל מ"מ כיון שהרב אינו מזכיר חילוק זה צ"ע למעשה דאולי יש לחלק.

ויש להוסיף עוד צד להקל, לפי מ"ש בשו"ת מהרש"ך ח"א (סי' עז) בכלים שנתבשל בהם בשר שהוא ספק טריפה, שמותר לבשל בהם אח"כ, משום ספק ספיקא, דשמא לא היה כאן טריפה, "ושמא לא יתן הכלי טעם בתבשיל הכשר שמתבשל בו אח"כ". ומכל שכן למ"ד טעם כעיקר מדרבנן, דאזלינן לקולא. ע"ש.

● שימוש בכלי שאינו בן יומו בשעת הדחק. קח,ג

תוספות ע"ז סו,ב – אם שמנונית האיסור על המרדה שקורין פאל"ה בלע"ז אסור ליתן היתר עליה כל היום מיהו כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה לכתחלה ולא גזרו שאינה בת יומא אטו בת יומא אפילו לכתחלה כיון דלא אפשר, שהרי העובד כוכבים לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם ופעם שישפוך עליה של איסור. הובא בב"י סו"ס צז.

שו"ע קח,ג – אם יש שמנונית של איסור על המרדה שקורין פאל"ה, אסור ליתן עליה היתר כל היום. מיהו כשאינה בת יומא, מותר להשתמש בה (אם ידיח אותה מהשמנונית. כה"ח קח,גב), משום דאי אפשר בענין אחר.

ביאר הט"ז – נראה פירושו שהרי אנו קוננין פת עובדי כוכבים ואין להם אלא מרדה אחת שמוציא עליה איסור גם כן ואי אפשר להזהר מזה שהרי העובד כוכבים לא ישמע לנו אם נאמר לו שיעשה מרדה חדשה תמיד ע"כ הותר גם לישראל להשתמש בה (במרדה של הגוי שאינה בת יומא) לכתחלה.²⁰ **פ"ח** – ולפי זה מרדה של ישראל אפילו שאינה בת יומא אסורה (שהרי כל ההיתר הוא כי אפשר לומר לגוי וכו'). **וכ"כ כה"ח** (קח,גד).²¹

* **הדין לגבי בישול דבר חריף בקדרה שאינה בת יומא שהובא כאן בסעיף ו, יבואר בע"ה בהרחבה בסימנים צה, צו.**

(7) הדין בימינו בכלי מתכת וזכוכית

למעשה כתב בפנה"ל לב, 11 – אם ניקו סיר-מתכת (או זכוכית) טרף היטב עם סבון, ובאותו יום בישלו בו מאכל, נראה שגם כשלא היה שם גוי שבדק את התבשיל ואמר שאין בו טעם טרף – בדיעבד התבשיל כשר, הואיל וברור לנו שאין בו טעם טרף. וכן אם ניקו סיר-מתכת בשרי היטב עם סבון ובאותו יום טעו ובישלו בו חלב, אף שהסיר חייב הכשרה, החלב שבישלו בו בטעות כשר, הואיל ובפועל לא קיבל טעם בשר. ואמנם רבים רגילים להורות שכל זמן שהכלי היה בן יומו המאכל אסור, או מפני שכך מסורת הפסיקה ואין לשנות, או מפני החשש שמא לא ניקו את הכלי היטב. אולם נראה שהואיל ואנו יודעים שכל אימת שניקו כמקובל עם סבון לא מרגישים טעם, יש להתיר בדיעבד.

²⁰ המשך דבריו – ובלבוש כתב הטעם בהיתר זה לכתחלה שלא גזרו בה משום בת יומא כמו בשאר כלים משום דלא שכיחא והוא פירוש בדוי מלב אין לו מקור. נקה"כ – ופשוט הוא דגם כוונת הלבוש שאינו שכיח שהגוי יעשה לו בכל פעם מרדה חדשה.

²¹ **הכשרת המרדה: מרדכי** – 'ועד כמה מלבנן עד שתסיר קליפתן (ע"ז עו,א)' **אומר ריב"א** **דאותם סכינין הצריכין לבון לפי ר"ת אם השחיזו בריחיים של אבן די להם אח"כ בהגעלה** לפי שלבון מועיל כדי להעביר הקליפה והאבן מעבירה את הקליפה בטוב.

תה"ד – **יש להחמיר** שלא להכשיר מחמץ למצה עד המרדה לקלפו בכלי אומנות וגם להגעיל אח"כ כדברי ריב"א דלעיל, דאותו העץ חשיב תשמישו על ידי האור. **וכ"כ רמ"א** – כל זמן שהיא בת יומא לא מהני בה הגעלה ולא קליפה בכלי אומנות (נקיט בת יומא משום דקאי על המחבר דדוקא כשהוא ב"י אוסר בשל עכו"ם, אבל במרדה של ישראל פשוט הוא דגם כשאינה ב"י לא מהני הגעלה. יד יהודה).

בע"ה בסוגיה הבאה נבאר את סוגיית בליעה בכלים בימינו ואת היסודות לפסיקה זו.